

адже термін «нагорода» у тлумачному словнику сучасної української мови визначено як те, що сприймається як відзнака за хороші справи, заслуги, чесноти тощо. Цей термін більш точно, ніж термін «винагорода» відображає заохочувальний характер відповідної премії.

Костова Н.І.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПОДІЛУ ПУБЛІЧНОГО І ПРИВАТНОГО ПРАВА

З давніх-давен поняття «публічне і приватне» вживалися як протилежні за своїм змістом. В історії становлення юриспруденції, як теоретичній, так і практичній відчутно посилилась увага до дослідження цих «протилежностей», до з'ясування критеріїв розмежування тих двох частин об'єктивного юридичного права та, звичайно, до пошуку спільних рис і пересічних кордонів.

Теоретичне обґрунтування поділу системи права на публічне і приватне було сформовано ще за часів Стародавнього Риму. Адже саме у Дигестах Юстиніана римський юрист Ульпіан вперше стверджував, що вивчення права поділяється на дві частини: вивчення публічного і вивчення приватного. «Публічне право є те, що відноситься до стану римської держави; приватне право є те, що відноситься до користі окремих осіб; бо існує користь публічна та користь приватна. Приватне право має служити на користь окремих осіб та їх об'єднань, а публічне право – суспільній користі (Шабуніна В. В. Поділ права на публічне і приватне в римському праві Проблеми законності – 2006. – № 77. – С. 14-21). В основу розмежування було покладено такий критерій, як носій (отримувач) користі. Однак про наявність приватного права у цей період можна говорити лише умовно, адже правила, які містилися у збірках, мали казуїстичний характер і, будучи «перемішаними» із публічними нормами, базувалися на імперативних началах. Тому право на ранніх етапах мало безсистемний характер.

Спробу розвинути римське вчення про поділ права здійснив Ф.І. Савіньї. На його думку, розмежування між приватним та публічним правом слід проводити за ознакою мети та інтересу. «В публічному праві ціле (державна) є метою, а окрема людина посідає другорядне становище, і навпаки, у приватному праві окрема людина є метою, а ціле (державна) – засобом» (Савіньї Ф.І. Метод правового регулювання як критерій поділу позитивного права на приватне та публічне // Юридична Україна, – 2005. – № 3. – С. 54-63). Разом із тим, цей учений підкреслював недостатність однієї лише категорії інтересу для відмежування приватного права від публічного. З огляду на те, що у праві слід розрізняти змістовний момент (інтерес,

користь) і формальний момент (захист, позов), він розумів приватне право як «самозахист інтересу», а публічне – як захист інтересу за ініціативою органів державної влади.

Опираючись на висунуту концепцію можна говорити про умовний поділ підстав: на «матеріальні», які використовують для розмежування категорії користі, мети, інтересу, суспільних та юридичних відносин; та «формальні», які вирізняють ці галузі права з позицій, зокрема, суб'єктного складу учасників відносин, становища суб'єктів, форм захисту, наслідків порушення права. Такий поділ права дістав теоретичну підтримку в працях мислителів Західної Європи Г. Гроція, Т. Гоббса, Ш. Монтеск'є, І. Канта та Г. Гегеля.

В кожній системі права є норми, які покликані забезпечувати, насамперед, загальноозначущі публічні інтереси, тобто інтереси суспільства, держави в цілому, а є норми, які захищають інтереси окремих осіб, перш за все – приватних власників. Але чи можемо ми говорити про абсолютну самостійність публічного і приватного інтересу.

Дореволюційний цивіліст Г.І. Шершеневич писав, що «суспільні інтереси охороняються настільки, наскільки вони повинні забезпечити благоденство приватних осіб, і навпаки, приватні інтереси охороняються настільки, наскільки вони поєднуються зі суспільними завданнями» (Шершеневич Г.І. Погляди українських представників теорії соціального права на проблему розмежування публічного і приватного права // Право України, 2005. – № 2. – С 118-120).

З огляду на такі міркування, помилковою є думка, що поділ був за-снований тільки на поділі інтересу. Про це також свідчить те, що в публічному праві є низка інститутів, котрі безпосередньо спрямовані на захист саме приватних інтересів. Наприклад, норми Кримінального кодексу про відповідальність за злочини проти приватної власності покликані охороняти саме індивідуальні інтереси фізичних осіб. Тому якщо при «формуванні» системи права брати за критерій тільки характер інтересу, який було закладено з давніх-давен, то можна говорити про неповноцінність поділу.

На сьогодні існує безліч теорій та правових концепцій про поділ права на приватне і публічне. В основу яких покладено різне: предмет чи об'єкт, методи регулювання, чи сфера застосування. Всі правові галузі використовують єдині прийоми, методи, засоби правового регулювання, але в різному співвідношенні. Мова може йти лише про переважання тих або інших юридичних елементів – наприклад, загального блага над приватними інтересами, імперативного методу над диспозитивним. Тому теорія поділу права на публічне і приватне, на мою думку, є раціональною і необхідною для нормального функціонування правових систем. Але не варто також забувати і про їх спільні риси та неможливість існування цих систем без взаємодії.